

Лаврут О.О.

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРОПАГАНДА ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ШКОЛЯРІВ УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х–1980-Х РР.

У статті зацентовано на реалізації гасел радянської влади, що покликана була здійснювати пропаганда. Вона мала широкий спектр дії і стосувалася усього населення. Задля формування майбутнього слухняного громадянина вона використовувала різні механізми. Однією із інституцією, де це відбувалося, стала школа. Від першого до останнього класу діти мали пройти декілька етапів у вихованні. У роботі зазначено, що підґрунтям цього стали з'їзди ЦК КПРС, ЦК ВЛКСМУ, конференції, з'їзди із залученням партійних діячів, науково-педагогічної, педагогічної і батьківської спільноти. Вони виступали ретрансляторами панівної ідеології і стали авторитетами, через які здійснювалася пропаганда.

Наступний етап здійснювався безпосередньо у школі. Її місія полягала у творенні такої людини, яка б була розвиненою, сумлінною, працьовитою, переконаною у перевагах комуністичного ладу. Учні мали стати провідниками ідей комунізму, із матеріалістичним і комуністичним світоглядом. У дослідженні зазначено, що здійснення цього відбувалося через систему уроків, позакласні заходи, візуалізацію освітнього процесу. Інструментами виховної роботи стали урочна, позакласна і позашкільна діяльність: гуртки, збори загонів і дружин, комсомольські вечори, книжкові виставки, літературні ранки, бесіди, доповіді, лекції. Вони знайомили учнів з питанням літератури, мистецтва, культури поведінки, організовували загальношкільні вечори відпочинку, культпоходи в кіно, театр, екскурсії, виставки книг, читачькі конференції, літературні диспути, вечори дружби між класами.

Попри потужну роботу існували і її недоліки. Вони полягали у відсутності її планування, організації роботи, зокрема кабінетів політичної освіти, політінформаторів у школах. Педагоги недостатню увагу приділяли змісту інформації, їм бракувало власних життєвих прикладів. Це свідчило про незацікавленість учасників і формальність заходів, що відбувалися.

Ключові слова: школа, учні, педагоги, пропаганда, організація, пропаганда, ідея.

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни актуальним стає вивчення витоків, напрямів і впливів пропаганди, коли агресор звертається до історії, так званої і «спільної історії», пропонуючи не лише згадати, а й акумулювати це у сучасному житті, особливо до радянської історії, яка характеризувалася своєю заангажованістю та ідеологічністю. Одним із механізмів цього була пропаганда, яка покликана сформувати «правильний» світогляд населення, чим займалися ще з дитячих років. Важливою ланкою при цьому залишалася школа, яка здійснювала різні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему пропаганди вивчали різні дослідники. О. Куцька розглядає питання пропаганди із позиції етимології, порівнюючи її із агітацією, інформаційно-психологічною війною і виділяє спільні і відмінні у них риси. Як зазначає авторка, влада використовувала пропаганду як розповсюдження і утвердження радянських постулатів. Вона виявлялася у ідеологічній, психологічній та комуні-

кативній сутності. Перше – у формуванні відповідного світогляду, друге – у можливому тиску та дії на внутрішні переконання, третє – у постійній взаємодії суб'єктів, а переважно об'єктів цієї пропаганди, оскільки члени суспільства не могли вплинути на потужний всеохопний пресинг з боку влади і її виконавців – пропагандистів і залишалися виконавцями або пасивними спостерігачами [20, с. 3].

Д. Павлов справедливо називає політичну пропаганду способом розповсюдження влади, а підпорядкування – його наслідком. Пропаганда може бути спрямована на окремі групи населення, а потім – на все через них. Кінцевим результатом пропаганди є відображення тої поведінки і думок, які необхідні владі. Реципієнт стає впевнений у власному виборі, хоча цей вибір обмежений і до нього підштовхує пропаганда. Основними значеннями виступали ворог і перемога у всіх її проявах, навіть якщо вона мала примарний вияв. Пропаганда могла об'єднувати і могла роз'єднувати, мобілізувати, мотивувати до діяльності або безді-

альності [24, с. 30–37]. А. Гребенюк зупинилася на вивченні характерних особливостей антиукраїнської пропаганди, приділивши більше увагу сучасній історії: розповсюдження неправдивих поглядів у різних сферах життєдіяльності, штучне пов'язування із реальним світом, переорієнтовуючись на інші цінності, маніпуляції із використанням ЗМІ [5, с. 128–139]. С. Драбюк визначає види пропаганди та механізми їх дії на суспільство, наголошуючи на необхідності протидії дезінформації з точки зору правознавства [15, с. 153–157].

Пропаганда засобами популярних кінострічок та ЗМІ стала предметом дослідження Г. Мариниченко, яка зупинила свою увагу на періоді десталінізації [22, с. 142–146]. О. Лук'яненко охарактеризував погляди педагогів, які виявилися у карикатурах, що відображали наслідки Другої світової війни і часів «гонки озброєнь» [21, с. 126–128]. Питання формування радянського світогляду знайшли відображення у працях Ю. Каганова [19, с. 186–194]. Автор приділив увагу так званій «радянській обрядовості», механізмам формування «радянської людини» [17, с. 63–77; 18].

Постановка завдання. Проте питання діяльності саме школи у цьому контексті залишилось майже поза увагою дослідників. Тому, метою наших пошуків є вивчення ролі пропаганди на формування світогляду учнівства у другій половині 1940-х–1980-х рр. Завдання роботи полягають у характеристиці історіографічної та джерельної бази дослідження; впливу на свідомість дітей засобами партійних настанов; демонстрації потужного пресингу на школярів, що призводило до деконструкції їх внутрішнього світу; окреслення перспектив дослідження.

Виклад основного матеріалу. Пропаганда, яка відбувалася у школах УРСР протягом другої половини 1940–1980-х рр. була внутрішньою, оскільки спрямована на споживача, який мешкав у країні. Вона стосувалася певних категорій населення: соціальних, вікових, культурних. Мова йде про педагогів, школярів і їх батьків, які так чи інакше мали відношення до життя своїх дітей, котрі представляли різні групи населення і ставали безпосередніми або опосередкованими ретрансляторами провладних ідей та моделей поведінки. Вершиною айсберга стали різного роду зібрання, засідання, куди долучали відносно незначну кількість потенційних виконавців, агітаторів і пропагандистів, які із їх стін виносили назагал гасла і орієнтовні шляхи їх реалізації. Це були Пленуми ЦК Компартії СРСР і УРСР, Пле-

нуми ЦК ВЛКСМ, конференції тощо. Їх спектр був незліченним [26, с. 1].

Одним із механізмів впливу на освітню діяльність стали з'їзди КПУ та ЛКСМУ. Комсомольські та піонерські організації мали послуговуватися їх настановами. Так, 29–30 липня 1958 р. на черговому Пленумі ЦК ВЛКСМ розглядалися питання про участь комсомольських організацій у виконанні рішень травневого пленуму ЦК КПРС. На XVII з'їзді ВЛКСМ зазначалося, що комсомольські організації республіки повсякденно допомагатимуть школі виховувати в учнів глибоке розуміння ролі і величі людини праці, прагнення поповнити «ряди робітничого класу і колгоспного селянства», поєднуючи навчання з працею і оволодівати досягненнями науки і техніки. При цьому обов'язком комітетів комсомолу мало стати виховання в учнів «державного підходу до навчання», як до відповідальної праці, першочергового громадського обов'язку, виконання якого вимагало зусиль і наполегливості, підвищення «знаку якості» атестату про середню освіту [4, с. 71]. Школярі мали керуватися «Примірним переліком умінь і навичок для піонерів». У комуністичному вихованні мало значення формування основ матеріалістичного світогляду. Школа покликана була сформувати такі переконання, які б відображалися у їх поведінці через повсякденну діяльність і працю, протиставляючи матеріалістичний і ідеалістичний світогляд. Останнє розглядалося як породження експлуататорськими класами мракобісся і релігії, для яких вони були засобами економічного і духовного пригноблення людини [23, с. 3].

Це підкреслювалося і на Всесоюзній науково-методичній конференції з проблем піонерського руху, що відбулася у Москві 1963 р. Учасниками її стало 1 200 осіб: вожаті, учителі та керівники шкіл, працівники комсомольських органів і позашкільних закладів – шефи-виробничники, науковці та представники громадськості. Учасникам були запропоновані доповіді: «Про роботу піонерської організації на сучасному етапі комуністичного будівництва» (Л. К. Балясна), «Школа і піонерський рух» (заступник міністра освіти РРФСР М. П. Кашин), «Педагогічна наука і проблеми піонерського руху» (президент АПН РРФСР І. А. Каїров) та «Радянська громадськість, сім'я і піонерська організація» (член президії Педагогічного товариства УРСР О. П. Кондратюк). Тобто, питання набувало не лише актуальності для радянського керівництва, але воно, долучаючи таких авторитетів педагогічної і психоло-

гічної науки, демонструвало власну підтримку вихованню [16, с. 3]. 26 грудня 1978 р. у Києві відбулася республіканська науково-практична конференція: «Творчий розвиток ленінських принципів кадрової політики в творах товариша Л.І. Брежнєва “Мала Земля”, “Відродження”, “Цілина”». Тому, такі впливи були потужними на школу і її учасників [28, с. 1].

Пропагандистська діяльність полягала не лише у нищенні так званих «антирадянських фальсифікацій», а й роз'ясненню переваг соціалістичного ладу перед капіталістичним, протиставляючи «ми» – «вони»; формуванні однобокого підходу до оцінки суспільних явищ, вихованні непримиренного ставлення до виявів інакшості в ідеології, поведінці та цінностях [14, арк. 66]. Для цього потрібен був потужний апарат виконавців. Лише у школах м. Києва та області на 1971/1972 н.р. працювало майже 730 первинних партійних організацій, які об'єднували 8 тис. комуністів. На січневих канікулах «партійні ватажки» збиралися на семінари-наради, де долучали й інструкторів міськомів і райкомів партії, міському і обкому ЛКСМУ, обласного і міського відділів народної освіти. Школу продовжували підтримувати науковці-педагоги, які з одного боку стали виконавцями волі правлячої партії, але з іншого – спрямовували діяльність освітньої сфери. З доповідями на зустрічах виступали заступник завідуючого відділом науки і навчальних закладів ЦК КПУ, доктор педагогічних наук, професор Б. С. Кобзар, віце-президент АН УРСР, академік АН УРСР І. К. Білодід, секретар ЦК ЛКСМУ І. С. Хоменко, перший заступник голови правління Спілки письменників України Ю. М. Збанацький, директор Інституту філософії АН УРСР, член-кореспондент АН УРСР В. І. Шинкарук, на такі теми: «Про завдання партійних організацій шкіл з подальшого розвитку загальноосвітньої школи в зв'язку з підготовкою до XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КП України», «Про основні напрямки розвитку суспільних наук в Академії наук УРСР», «Про заходи по дальшому організаційно-політичному зміцненню комсомольських організацій шкіл і підвищенню їх ролі в навчально-виховному процесі», «Образ сучасника в новітній українській літературі, творча праця майстрів слова», «Науково-технічна революція та проблеми формування нової людини» [25, с. 3].

У матеріалах для виступу на Львівському обласному зльоті учнівських трудових об'єднань 24 листопада 1979 р. зазначалося про так зване «оновлення західноукраїнських земель у вересні

1939 р., що стало втіленням в життя ленінської національної політики». Це виявлялося у русифікації краю зокрема і УРСР вцілому, знищенні української культури, духовності та історії, насаджуванні радянських ідеологем та міфів, які брали початок від попередніх епох, зокрема про «братні народи», «допомогу» і «дружбу» [11, арк. 29].

Дитячі та молодіжні організації розглядалися як механізм утілення влади засобами ідей про гігантоманію, важливість виконання завдань п'ятирічок, тому пропаганда була спрямована й на ознайомлення і участь в економічному житті країни [27, с. 1]. Про це акцентував секретар ЦК ВЛКСМ В. Ю. Семичастний: «Про прискорення розвитку хімічної промисловості і особливо виробництва синтетичних матеріалів та виробів з них для задоволення потреб населення і потреб народного господарства» [4, с. 71], звертаючи увагу на дитячу працю на виробництві, колгоспах і радгоспах, що характеризувалося як громадянська зрілість радянської людини [10, арк. 71]. Саме школа мала створити таку людину, яка б була розвиненою, сумлінною, працюючою, переконаною у перевагах комуністичного ладу [29, арк. 47].

Ця місія, у першу чергу, покладалася на педагогів, котрі ставали «провідниками ідей комунізму, формували у них матеріалістичний світогляд і комуністичну свідомість» [23, с. 3]. Тому, учителі роз'яснювали учням матеріали з'їздів КПРС і КПУ, які вивчалися й на уроках історії, мови, літератури, географії, біології, хімії, на виховних заходах. З учнями проводили спеціальні години, доречі, за рахунок інших, що було неприпустимо. На уроках одним із найефективніших методів вивчення цих матеріалів вважалася розгорнута бесіда учителя з коментуванням. Тут простежується нав'язування необхідних думок та ідей дітям [2, с. 2].

Класні керівники щотижня проводили для учнів політінформації, щоденно – бесіди, доповіді, лекції, знайомили учнів з питанням літератури, мистецтва, культури поведінки, організовували загальношкільні вечори відпочинку, культпоходи в кіно, театр, екскурсії, виставки книг, читацькі конференції, літературні диспути, вечори дружби між класами. На останніх висвітлювалася успішність учнів, відвідування, дисципліна, проходив огляд художньої самодіяльності дітей [12, арк. 24].

Здійснювався контроль за використанням в освітньому процесі радянської символіки, «виховання радянського патріотизму, пролетарського інтернаціоналізму, ідейної переконаності, гор-

дості за свою Батьківщину» [7, арк. 5]. Засобами цього стало колективне або групове обговорення, визначення власної позиції до подій та явищ суспільства. У школах діяли центри політичної інформації, які були оформлені радянською символікою, матеріалами з'їздів партії [3, с. 3].

Потужно працювали засоби масової інформації, видавалася у великій кількості друківана продукція, розрахована на широкі маси читачів. Тому, користувалися й періодичною пресою, де вивчали статті, коментарі до положень з'їздів, нарад та інших зібрань. На уроках використовували й наочність – географічні карти, діаграми, різні малюнки, основні визначення учні записували у зошит. Використовувався весь арсенал виховної роботи: урочна, позакласна і позашкільна діяльність: гуртки, збори загонів і дружин, комсомольські вечори, книжкові виставки, літературні ранки, присвячені темі «Морального кодексу будівника комунізму»: «Тобі жити в комунізмі», «Людина людині – друг, товариш і брат», «Твоє ім'я – комсомолец». Учні створювали фотомонтажі, альбоми, листівки, стінгазети, де демонстрували життя і «досягнення радянської людини», науки та культури [1, с. 2].

Робота піонерської організації здійснювалася відповідно до вимог Всесоюзного маршруту «Завжди наготові» [13, арк. 4]. Комсомольці на зборах обговорювали таку тематику: «Знання потрібні в житті, як гвинтівка в бою», «Ударною працею і відмінним навчанням ознаменуємо вирішальний рік дев'ятої п'ятирічки» [13, арк. 7]. У матеріалах про роботу Жмеринської середньої школи № 1 імені І. Я. Франка зазначалися численні теми, над якими працювали педагоги закладу, серед них такі: «Виховання комуністичного ставлення до праці та навчання», «Інтернаціональне та атеїстичне виховання учнів», «Виховання самостійних навиків на уроках мови», «Вивчення творчості Т. Г. Шевченка у зв'язку з відзначенням 150-річчя з дня народження», «Країна Рад: роки творення», «Програма миру – в дії» [6, Арк. 22].

Педагоги на собі відчували посилення ідейно-політичного виховання через «підвищення власного теоретичного рівня, педагогічної майстерності та загальної культури, використовуючи для цього систему партійного просвітництва, народні університети, семінари, науково-практичні конференції». Звертали увагу на вжиття заходів щодо подолання низької успішності учнів, поліпшивши індивідуальну роботу зі школярами та їх батьками, надаючи допомогу слабким учням та другорічникам. До цього долучали відділи пропаганди

і агітації, міські чи районні відділи освіти, профспілкові та партійні організації [8, арк. 4].

Зі школярами працювали й ветерани війни, праці, випускники шкіл, передовики виробництв, колгоспів і радгоспів, зустрічі з якими пояснювалися необхідністю підвищення ідейного рівня виховання учнів на основі «революційних та бойових традицій радянського народу». Освітній простір візуалізовувався музеями, піонерськими кімнатами з відповідною символікою та гаслами. Зокрема, центром зі створення шкільних музеїв і кутків став Львівський палац піонерів, де працювало 40 учнів лекторів-екскурсоводів. За три роки його відвідало понад 10 тисяч школярів міста та області. До 40-річчя піонерської організації імені В. Леніна у палаці організували музей піонерської слави [1, с. 2].

Центром позакласної роботи Комунарської середньої школи № 1 Ворошиловградської області був університет з громадсько-політичної дії. Його роботу спрямовувало партійне бюро, комітет комсомолу і рада дружини. Цю школу ставили у приклад, адже за останні два роки 19 її випускників обрано секретарями первинних організацій у колективах. 32 – секретарями комсомольських організацій, близько 100 були пропагандистами та політінформаторами [30, с. 1].

Попри потужне інформаційне насичення пропагандою шкільного життя, влада була незадоволена результатами. Це свідчило про незацікавленість і формальність заходів, що відбувалися. Прикладом таких явищ була робота у школах Оратівського району Вінницької області, де політінформації проходили формально, часто зводилися до переказу газетних статей окремими учнями. Було відсутнє їх планування. Не у всіх закладах створені і працювали на бажаному рівні кабінети політичної освіти, не організоване навчання політінформаторів і у школах, і у Будинках піонерів. Класні керівники недостатню увагу приділяли змісту інформації, їм бракувало власних життєвих прикладів. Так, у Скоморошківській середній школі учні в анкетах не змогли назвати «показників виробничих досягнень колгоспів та передових людей праці» [7, арк. 8].

Але поставали деякі питання щодо роботи організацій: яка їх взаємодія із комітетом комсомолу? яка взаємодія із радою дружини? чи існувала виборність до учнівського комітету, який принцип мав бути? яким чином можна було чи ні уникнути дублювання діяльності різних організацій? [14, арк. 94]. Адже на школу покладалося виконання соціального замовлення з усві-

домленням комуністичних ідеалів [29, арк. 47]. Недостатньо реалізовувалися основні принципи «Морального кодексу будівника комунізму», що пояснювалося відсутністю «атмосферою творчості і дерзання», низьким рівнем внутрішньоспілкової роботи [13, арк. 4].

Під час бесіди з піонерами та комсомольцями виявлялося, що вони не знали про життя своїх одноліток у СРСР. Школярі не були обізнані з вимогами маршруту «Завжди напоготові», не знали, коли створена піонерська організація, що означає піонерський галстук. Підсумки роботи за маршрутом не висвітлювалися і не оголошувалися. Піонерські газети на вітрині вивішувалися час від часу. Комсомольці не знали про пленуми ВЛКСМ. У школах була відсутня агітація з питань розвитку народної освіти в СРСР [13, арк. 9]. Робота комсомольських організації мала здійснюватися відносно планів роботи, які були

однобокими та сухими. Заходам бракувало актуальності [9, арк. 10]. Скаржилися на повільну роботу із «впровадження соціалістичної обрядовості» у практику шкіл. Часто у закладах освіти були відсутні сценарії, методичні розробки на допомогу класним керівникам з цього питання [7, арк. 29].

Висновки. Отже, механізм пропаганди у радянському суспільстві був потужним і спрямований на усе населення. Споживачем і водночас виконавицею пропаганди була школа. Вона покликана реалізувати основні її постулати і напрями, що відбувалося в самих навчальних закладах та поза ними. Учителі, учні, їх батьки ставали і суб'єктами і об'єктами цього упродовж другої половини 1940-х–1980-х рр. Перспективами дослідження може стати більш глибоке вивчення певного питання пропаганди, питання протидії їй у шкільному середовищі.

Список літератури:

1. Берегти честь змолоду. *Радянська освіта*. 1963 р. 7 вересня (№ 71). С. 2.
2. Брік В. Учням про історичний з'їзд *Радянське Прикарпаття*. 1962 р. 6 лютого (№ 94). С. 2.
3. Гавриленко Т. І зміст, і форма. З досвіду організації політичного інформування учнів у школах Смілянського району на Черкащині *Радянська освіта*. 1981. 17 жовтня (№ 83). С. 3.
4. Гіренко А.М., Перший секретар ЦК ЛКСМ України. Піввіку з іменем Леніна. *Радянська школа*. 1974. № 7. С. 71.
5. Гребенюк Алла. Антиукраїнська пропаганда: характерні риси та поняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. <https://doi.org/10.15407/np.61.128>, Scopus Author ID: 57 2221495 С. 128–139.
6. Державний архів Вінницької області. Ф. Р 4997. Оп. 7. Спр. 10. 97 арк.
7. Державний архів Вінницької області. Ф. Р 4897. Оп. 7. Спр. 2397. 29 арк.
8. Державний архів Запорізької області. Ф. Р 4492. Оп. 1. Спр. 27. 30 арк.
9. Державний архів Запорізької області. Ф. Р 4492. Оп. 1. Спр. 124. 179 арк.
10. Державний архів Львівської області. Ф. Р 163. Оп. 9. Спр. 999. 71 арк.
11. Державний архів Львівської області. Ф. Р 163. Оп. 9. Спр. 1279. 62 арк.
12. Державний архів Львівської області. Ф. Р 1869. Оп. 1. Спр. 765. 32 арк.
13. Державний архів Миколаївської області. Ф. Р 2817. Оп. 6. Спр. 757. 124 арк.
14. Державний архів Одеської області. Ф. Р 3107. Оп. 1. Спр. 424. 194 арк.
15. Драбюк С. С. Пропаганда та її види. Шляхи протидії пропаганді. Електронно-наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 153–157. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.28>
16. Зданевич В. В похід за знання, піонерія. *Радянська освіта*. 1963. 16 лютого (№ 13). С. 3.
17. Каганов Ю. О. Діти–майбутні будівничі комунізму: ідеологічна казуїстика шкільної освіти в Україні (1950-ті–1991 рр.). *Грані*. 2018. Випуск 21. № 1. С. 63–77.
18. Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с.
19. Каганов Ю. О. Радянські свята та обряди у контексті ідеологічної політики в Україні другої половини ХХ ст. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2013. № 1 (36). С. 186–194.
20. Куцька Олеся. Агітація, пропаганда, інформаційно-психологічна війна: історія виникнення термінів, їх значення та взаємозв'язок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія*. 2017. Вип. 1(3). С. 3–10. С. 6.
21. Лук'яненко О. В. Антизахідна істерія у карикатурах освітян УРСР повоєнного семиліття (1). *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. Історичні науки. 2014. Вип. 87. С. 126–128.
22. Маринченко Г. М. Антирелігійна пропаганда засобами кіно та радіо за часів хрущовської «відлиги» (за матеріалами південних областей УРСР). *Науковий вісник Миколаївського національного університету*

імені В. О. Сухомлинського. *Історичні науки*. 2013. Вип. 35. С. 142–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmd_u_2013_3_35_23 (дата звернення: 16.03.2024).

23. Миронов М. Формування в учнів комуністичної свідомості. *Радянська освіта*. 1958. 2 серпня (№ 823). С. 3.

24. Павлов Д. М. Політична пропаганда як засіб здобуття, утримання та реалізації влади. *Politology bulletin*. 2018. Вип. 81. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2018_81_6 (дата звернення: 17.03.2024).

25. Пащенко О. Вчаться партійні ватажки. *Радянська освіта*. 1971. 13 січня (№ 3). С. 3.

26. Пленум ЦК ВЛКСМ. *Радянська освіта*. 1958. 2 серпня (№ 823). С. 1.

27. Про перебудову роботи та завдання комсомольських організацій України по виконанню рішень листопадового пленуму ЦК КПРС і грудневого Пленуму ЦК КПРС України. Постанова Пленуму ЦК КП України. *Радянська освіта*. 1963. 23 лютого (№ 14). С. 1.

28. Справжня енциклопедія партійної роботи. *Радянська освіта*. 1978. 30 грудня (№ 104). С. 1.

29. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф. Р 1. Оп. 32. Спр. 275. 147 арк.

30. Шарун Т., Павленко Ю. Досвід схвалено. *Радянська освіта*. 1985. 16 липня (№ 60). С. 1.

Lavrut O.O. PROPAGANDA AS A MECHANISM FOR FORMING THE OUTLOOK OF SCHOOL STUDENTS OF THE USSR IN THE SECOND HALF OF THE 1940S–1980S

The article focuses on the implementation of the slogans of the Soviet government, which was called propaganda. In order to form a future obedient citizen, she used various mechanisms. One of the institutions where this was done was the school. From the first to the last grade, children had to go through several stages in education. The paper states that the basis for this was the congresses of the Central Committee of the CPSU, the Central Committee of the VLKSMU, conferences, congresses with the involvement of party figures, the scientific and pedagogical, pedagogical and parental community. They acted as repeaters of the dominant ideology and became authorities through which propaganda was carried out.

The next stage was carried out directly at school. Her mission was to create such a person who would be developed, conscientious, hardworking, convinced of the advantages of the communist system. The students were to become the leaders of the ideas of communism, with a materialistic and communist outlook. The study indicated that this was done through a system of lessons, extracurricular activities, and visualization of the educational process. The tools of educational work were classroom, extracurricular and extracurricular activities: circles, gatherings of squads and wives, Komsomol evenings, book exhibitions, literary mornings, conversations, reports, lectures. They familiarized students with the issue of literature, art, culture of behavior; organized school evenings of rest, cult trips to the cinema, theater, excursions, book exhibitions, reading conferences, literary debates, evenings of friendship between classes.

Despite the powerful work, there were also its shortcomings. They consisted in the lack of its planning, organization of work, in particular offices of political education, political informants in schools. Teachers paid insufficient attention to the content of information, they lacked their own life examples. This indicated the lack of interest of the participants and the formality of the events taking place.

Key words: school, students, teachers, propaganda, organization, propaganda, idea.